

bonnstan

Skellefteå kyrkstad

RIKTLINJER
OCH BESTÄMMELSER
FÖR UNDERHÅLL

Länsstyrelsen
Västerbotten

Förord

Genom Bonnstan får vi kontakt med en månghundraårig epok i Övre Norrlands historia. Denna kyrkstad har bevarat sin karaktär från tillkomsten på 1830-1840-talen och är idag en av landets bäst bevarade kyrkstäder. Spåren av långvarig användning och de många ursprungliga byggnadsdelarna är en stor kvalitet.

Kyrkstädernas kulturhistoriska betydelse har under senare tid blivit allt mer uppmärksammat och stora insatser har gjorts för att restaurera och skydda dem. Kulturvårdsarbetet har bland annat resulterat i att Unesco 1997 utsåg Gammelstads kyrkstad i Luleå till världsarv.

Bonnstan är skyddad som byggnadsminne genom kulturminneslagen. Det är ett nödvändigt och bra skydd som innebär att staten tagit över en del av ansvaret. Eftersom det kulturhistoriska värdet är så stort att det är av nationell betydelse är ägarnas möjligheter att själva bestämma över byggnaderna begränsade. Det bästa skyddet är dock varje enskild ägares ansvarstagande och förståelse. Bonnstan måste få leva vidare till kommande generationer i autentiskt skick. Varje kammarägare har verkligen anledning att känna sig stolt – det är en förmån att få äga en liten del av denna fantastiska kulturmiljö!

Bo Sundin
Länsantikvarie

Innehåll

Karta över skyddsområdet.....	4	Lås och beslag	12
Starkt skydd.....	5	Broar.....	12
Generella riktlinjer.....	5	Loftbroar.....	13
Grundläggning.....	7	Yttertak och takbeläggning	14
Fasader, ytterdörrar	7	Vindskivor och vattbrädor	14
Färg och behandling.....	8	Skorstenskrön och rökhuvar.....	15
Fönster	9	Avvattningsanordningar	15
Virkeskvalitet.....	10	Markförhållanden	16
Fönsterluckor.....	11	Elinstallationer.....	16
Överstycken och foder.....	11	Övrigt.....	16

Underlaget till skriften har utarbetats av Historiska Hus AB i Umeå. Bearbetningen har gjorts av Länsstyrelsen/kulturmiljö i samråd med Skellefteå museum, Kammarägareföreningen, Skellefteå landsförsamling och Skellefteå kommun.

Foto: Rune Wästerby och Krister Hägglund, Skellefteå museum, samt museets arkiv

Skisser: Anders Nordström, Historiska Hus AB

Produktion: Länsstyrelsens informationsfunktion.

Tryck: Davidsons Tryckeri AB, Växjö • November 2008

BONNSTAN FRÅN VÄSTER VID 1900-TALET S BÖRJAN.

Unik miljö med anor från 1600-talet

Kyrkstäder förekommer bara i norra Sverige och i mindre omfattning också i Östergötten. Det har funnits ett sjuttiofem kyrkstäder i Sverige, varav sexton är bevarade. Dessa miljöer är unika, inte bara i landet utan i världen. De finns dokumenterade sedan omkring år 1600.

När den första kyrkstaden i Skellefteå kom till är osäkert, troligtvis fanns den i början av 1600-talet. Den har eldhärjats flera gånger. Första gången var 1672 och vid det andra tillfället, år 1835, ödelades den helt. Den nya kyrkstaden byggdes därefter upp på nästan samma plats kring landsvägen, bara lite längre från sockenkyrkan. 1937 brann ett tiotal hus och sockenarresten ned nordväst om torgplatsen. Efter detta omflyttades byggnader norr om genomfartsvägen för att återställa helhetsintrycket.

Kyrkstadens kammare fungerade som tillfälliga bostäder under kyrkobesöken för de sockenbor som kom långt ifrån, fram-

för allt vid kyrkhelgerna. Under 1600- och 1700-talen hade en hemmansägare ofta tre kyrkstadshus: kyrkstuga, stall och bod. Alla kyrkstäder har haft någon öppen plats eller torg för samlingar, handel och marknad. Där fanns sockenstuga, häkte och i de större kyrkstäderna även tingshus. Till Bonnstan har hört ett område med kyrkstallar i norr. Dessa har dock till största delen brunnit ned eller rivits.

Fotografiet från början av 1900-talet visar de enkla och mycket tätt placerade en- och tvåvåningshusen i fem räta längor. De har två rum i bredd och i många fall utvändiga trappor. Dörrarna är vända mot torget och landsvägen som leder vidare mot Skellefteå stad.

Husen karaktäriseras av omsorgsfullt slätbilade timmerhus med spåntak. Till skydd mot fukt är byggnaderna luftigt placerade på knutstenar som lyfter dem från marken. Rökkanalerna från husens åtta kamrar möts vid taknockarna i oputsade skor-

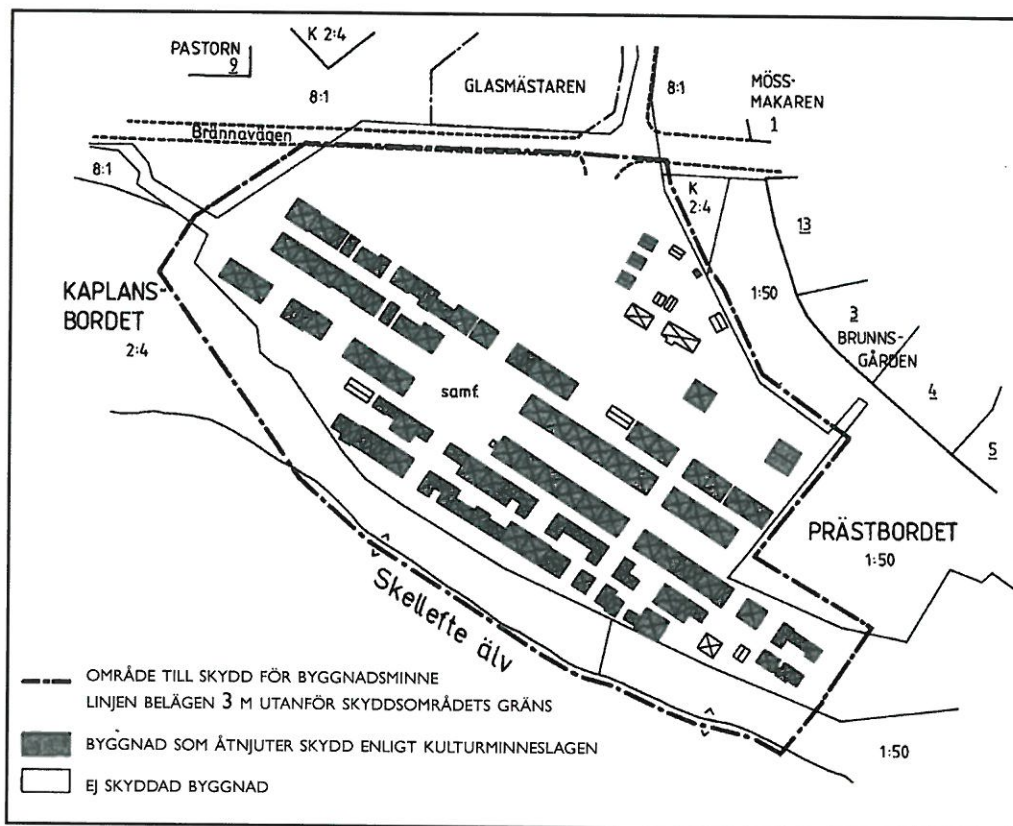
stenar. Varken hängrännor, stuprör eller räcken till entrébroarna syns på bilden. Utmärkande är också att det vid den här tiden fanns ytterst få färginslag i Bonnstan – nästan allt är omålat.

Ägarna hjälptes åt att bygga sina kamrar och de använde samma material och teknik som till husen i hembyn. Möjligen byggde de lite mindre noggrant då kamrarna endast skulle nyttjas under stora helger. Fönstren fick fönsterluckor av

spontade brädor och varje dörr blev försedd med en rejäl låsbygel i smide så att man kunde stänga till ordentligt när kamrarna inte användes.

Det hantverksmässiga utförandet och den karaktär som bilden förmedlar ska vara styrande för framtiden. Det är den vi ska ha med oss i det fortsatta omhändertagandet av Bonnstan!

Byggnadsminnesförklarade byggnader och skyddsområdets avgränsning

Starkt skydd

Bonnstan är sedan 1982 skyddad som byggnadsminne genom kulturminneslagen. Det är den starkaste skyddsform byggnader kan ha i Sverige. Bonnstan är dessutom ett av de mest betydelsefulla byggnadsminnena i länet och den ligger i en kulturmiljö av riksintresse. De särskilda skyddsbestämmelser som hör till lagskyddet omfattar byggnadernas exteriörer och området runt omkring:

- Byggnaderna får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras. Äldre detaljer i exteriören som trappor, dörrar med tillbehör, fönsterluckor, fönsterbågar med glas samt dörr- och fönsterfoder ska bibehållas.

- Byggnaderna ska underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Samråd ska ske med länsantikvarien vid Länsstyrelsen eller med annan som Länsstyrelsen utser.

- Det område kring byggnaderna som på bilagda karta avgränsats med streckad linje ska hållas i sådant skick att byggnadernas utseende och karaktär inte förvanskas.

Även om skyddsbestämmelserna är tydliga, väcker de också frågor. Det kan ibland vara svårt att avgöra vad skyddet innebär och när Länsstyrelsen ska kontaktas. Vissa formuleringar kan tolkas på olika sätt, men det är Länsstyrelsen som har tolkningsföreträde.

Uppgiften att bevaka vad som sker inom Bonnstan är inte enkel. Med nära 400 kamrar och ännu fler ägare är det svårt att nå ut med information och utöva den till-

syn som är Länsstyrelsens uppgift.

De riktlinjer som presenteras här avser att förtydliga vad som gäller och underlätta för varje ägare att använda och sköta sin kammare på rätt sätt. Bonnstan ska skötas och vidmakthållas utifrån kyrkstadens egna villkor och som en historisk miljö. Allmänhetens och kammarägarnas behov och önskemål kommer i detta fall i andra hand.

Lagskyddet, och därmed även riktlinjerna för underhållet, avser det utvändiga. Det är dock viktigt att kamrarnas äldre karaktär också bevaras invändigt. Vissa invändiga åtgärder kan till och med vara skadliga för byggnadens framtid. Samråd med Skellefteå museum eller kammarägarföreningen kan därför vara bra även för det invändiga.

Generella riktlinjer

Målsättningen är att kyrkstadshuset och kamrarna ska vidmakthållas och successivt återställas efter de riktlinjer som presenteras i denna skrift. Olämpliga byggnadsdelar som kommit till på senare år bör bytas ut för att återskapa den genuina och sammanhållande karaktär som präglade området i äldre tid.

- Endast material och byggnadssätt som av lång tradition förekommit i Bonnstan får användas. Riktlinjerna och instruktionerna i denna skrift ska följas.

- Endast virke av hög kvalitet ska användas i Bonnstan. Skellefteå museum kan rekommendera virkesleverantörer. Det finns också information om lämpliga virkesleverantörer på kammarägarföreningens hemsida. Vid inköp är det

mycket viktigt att tala om vad virket ska användas till. Ta med skriften till brädgården, peka ut anvisningarna om virkeskvalitet för säljaren och tala om att virket ska användas i Bonnstan och till vilken byggnadsdel det gäller. Tryckimpregnerat virke får inte förekomma!

- Sammanfogningar ska göras med spikning. Moderna skruvar hör inte hemma i Bonnstan.

- Reparationer och mindre byggnadsarbeten ska utföras på ett hantverksmässigt fullgott sätt. Den som är osäker ska anlita yrkesutbildad arbetskraft.

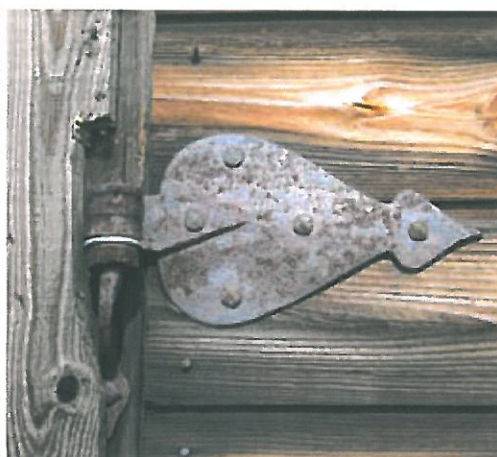
- Till utvändig målning får endast den linoljefärg som säljs genom kammarägarföreningen eller Skellefteå museum användas. Bara vissa byggnadsdelar får målas, vilka anges i denna skrift och kulörangivelserna måste följas.

- Skellefteå museum och kammarägarföreningen kan lämna uppgifter om leverantörer av smidesbeslag, rotknän och andra byggnadsdetaljer samt ge tips om erfarna hantverkare. Skellefteå museum kan också lämna byggnadshistoriska och tekniska rekommendationer.

Alla förändringar utöver vad som tas upp i denna skrift kräver tillstånd från Länsstyrelsen. Det gäller exempelvis ingrepp i husens stommar samt alla andra underhållsåtgärder, ändringar och tillägg. Om detta är aktuellt, ska en skriftlig ansökan skickas till Länsstyrelsen.

Om inte riktlinjerna följs, kan Länsstyrelsen genom föreläggande kräva att en kammare eller ett hus återställs på ägarens bekostnad.

Grundläggning

Knutstenar ska vara av natursten. Luf-ten ska fritt kunna cirkulera under husen. I äldre tid var grunderna öppna mellan knutstenarna. Undvik utfyllnad mellan knutstenar, den ökar risken för svamp- och mögelangrepp. En timrad byggnad behöver i regel bara upplag under knutarna. Det är viktigt att timmerstommen inte har kontakt med marken. Ibland kan jordlager behöva grävas undan. Att använda trä, betong, tegel eller annat sugande material istället för knutstenar är direkt olämpligt. Sådana ska snarast tas bort och ersättas med breda och flata naturstenar. Virke och annat material under husen ska rensas bort för att förhindra svamp- och mögelangrepp. Detta är mycket viktigt eftersom det under senare tid har förekommit angrepp av hussvamp i Bonnstan. Hussvamp sprider sig snabbt och förstör trävirket på kort tid.

Fasader

Fasaderna ska generellt sett vara av omålat, bart timmer. En del byggnader har dock klätts med panel och även rödfärgats. Sådana paneler kan behållas. Vid

renovering av äldre paneler ska den befintliga panelens dimensioner och utformning behållas. Endast äkta Falu rödfärg är godkänd för underhållsmålning på tidigare målade fasader! Vitriolbehandling av virke ger en främmande grönaktig ton och får inte förekomma. För att byta ut stockar, sätta upp ny panel eller knutbrädor krävs skriftligt tillstånd från Länsstyrelsen.

Ytterdörrar

Dörrar har av tradition varit av trä och klädda med liggande spontad panel. Använd tätvuxen furu med hög kärnandel (se sid 10) vid reparationer. Dörrarna ska vara obehandlade eller behandlade med "roslagsmahogny" (se sid 8). För att byta eller nytillverka en dörr krävs skriftligt tillstånd från Länsstyrelsen.

Dörrar som är målade sedan tidigare ska underhållsmålas med linoljefärg. Godkända kulörer är guldockra, svart, kromoxidgrönt eller engelskt rött. Om dörren är målad ska dörrfodren vara målade med gråvit linoljefärg. Det kan innebära att man vid nästa ommålning måste byta kulör på dörr och foder. Ursprungliga eller äldre gångjärn och beslag får inte bytas ut. Nyare, fabrikstillverkade gångjärn och

beslag ska med tiden bytas ut mot sådana som är hantverksmässigt smidda. Linoljebränning är en traditionell behandling (*se ruta*), men de kan också lämnas obehandlade. Smidesdetaljer ska endast vara lin-

oljebrända om dörren är obehandlad eller tjärad. Om dörren är målad, ska beslagen målas med linoljefärg i samma kulör som dörrbladet.

ANVÄND RÄTT FÄRG

Det är mycket viktigt att rätt färgtyp och kulörer används i Bonnstan. Den linoljefärg som tillhandahålls genom Skellefteå museum och kammarägarföreningen är historiskt förankrad, har de långsiktigt bästa egenskaperna för träet och är den bästa garantin för att kulörerna inte bleks eller förändras med tiden. De fastställda kulörerna är avstämde för att passa ihop och för att förhindra att det uppstår för stora kontraster.

LINOLJEBRÄNNING

Ta bort eventuell rost och stålborsta ytan. Torka av beslagen så att de är torra. Börja med att värma upp materialet ordentligt. Gasolbrännare eller varmluftspistol kan användas. Järnet ska inte vara rött, utan snarare blått. Använd tång och doppa i linolja, alternativt pensla på måttliga mängder linolja. Torka bort överflödiga olja. Linoljan som används bör helst vara rå, men kokt linolja fungerar också. Linoljebränning luktar illa och är inte hälsosamt. Håll därför till utomhus eller på ett ställe med god ventilation.

Rökutvecklingen ska vara kraftig och oljan som stryks på ska försvinna helt så att ytan får färg. Oftast behöver man dock stryka på ett par gånger. Om materialet är för varmt kommer linoljan att brinna upp helt och ytan blir grå. Har man för låg värme kommer linoljan i stället att bli brun. När oljan härdat är den inte klibbig.

Observera att linoljeindränkt tyg är självantändande!

ROSLAGSMAHOGNY

Roslagsmahogny består av en blandning av 1/3 trätjära, 1/3 kokt linolja, 1/3 balsamterpentin.

Fönster

Äldre fönster ska bevaras. Fönstren har av tradition varit enkla, alltså med en enda båge, och omålade. Beslagen har varit, och ska vara, av järn och inte galvaniserade. Utbyte av fönster får endast ske efter tillstånd från Länsstyrelsen. Dubbla fönster (kopplade fönster) får inte monteras. Komplettering med lös innerbåge får göras om den utformas i samma dimensioner och med samma profiler som ytterbågen.

Äldre fönster kan nästan alltid renoveras. Fönstrens ursprungliga dimensioner, profiler och originalglas ska behållas vid renovering. Vid byte av rötskadat trä, välj hyvlad furu med hög kärnandel och vänd kärnan utåt. En erfaren fönsterhantverkare bör anlitas för sådana arbeten. Äldre gångjärn, hörnjärn och andra beslag ska återanvändas vid eventuella renoveringar.

Om ett fönsterglas måste bytas ska det helst ersättas av gammalt blåst glas. Nytt så kallat kulturglas kan användas som andrahandsalternativ. Det säljs genom glasmästerierna och finns i två kvaliteter. Ta med det trasiga glaset vid inköp för att få rätt kvalitet. Modernt planglas får inte

användas. Glasen ska kittas med traditionellt linoljekitt. Silikonkitt eller andra syntetiska kitt får inte användas. Fönsterbågar och -karmar

FÖNSTER MED "VATTBRÄDA" ÖVER OCH UNDER.

ska vara obehandlade eller strukna enbart med rå linolja. Till sådana fönster ska beslagen vara linoljebrända (se sid 8) eller lämnas obehandlade.

Målade fönster förekommer dock i Bonnstan. Fönster, tillhörande beslag och fönsterfoder som redan är målade ska i första hand underhållas med gråvit linolfjärg (se sid 8). Guldockra och kromoxidgrönt är också godkända kulörer. Även om fönstren är målade, så kan fönsterfodren vara omålade. Är de målade sedan tidigare ska de underhållsmålas med gråvit linolfjärg.

Plåtbleck är främmande inslag på kyrkstugorna och får därför inte nymonteras. Av tradition har man istället haft en snedställd bräda. Den ska vara av kärnfura och det är viktigt att kärnan vänds uppåt. Befintliga plåtbleck tas antingen bort eller målas i samma kulör som fönstret.

Skellefteå museum och kammarägarföreningen kan ge närmare rekommendationer om material och hantverkare för fönsterrenoveringar.

VIRKESKVALITET

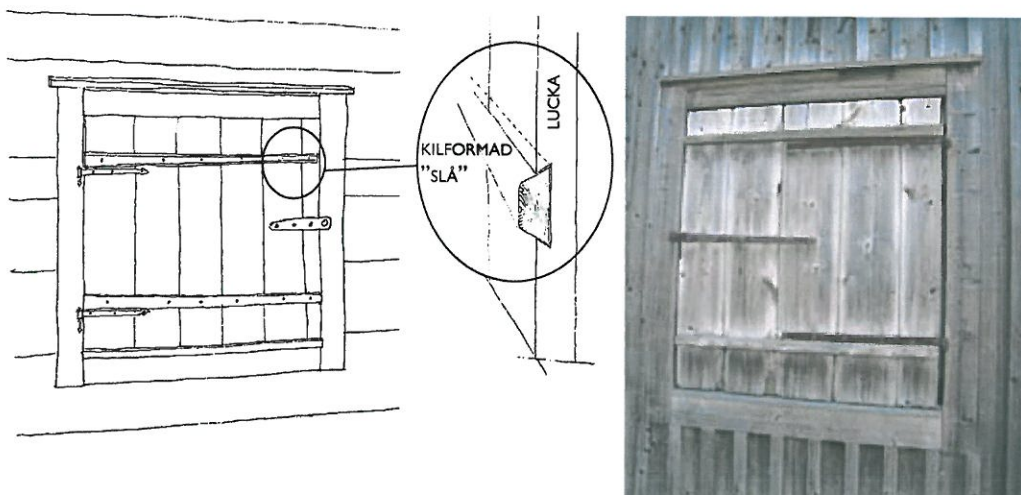
Bra och beständigt byggnadsvirke ska vara torrt, rakt, ha få kvistar och det ska vara tätt mellan årsringarna. När det gäller furu är det viktigt att se till att få med så mycket som möjligt av kärnan, alltså den innersta delen från stocken. Kärnveden, som är rödbrun och mörkare än ytveden, är den del som står emot röta bäst. Gran har ingen tydlig kärna, så där får man mest se till att det är tätvuxet. Granvirke har inte samma hårdhet och beständighet mot röta som furu, men är bättre än ytved från furu. Till vilka byggnadsdelar furu respektive gran ska användas till, kan du läsa mer om på andra ställen i skriften.

Bra virke ska kännas tungt, dofta friskt och svara med en tydlig, ren klang när man knackar på det.

Virke som uppfyller de här kraven hittar man inte var som helst.

Skellefteå museum och kammarägarföreningens webbplats ger rekommendationer om lämpliga leverantörer. Be någon sågverksägare eller brädgårdsarbetare om hjälp för att välja virke. Tala om vilken byggnadsdel virket ska användas till och säg att det ska vara till en kyrkstuga där höga kvalitetskrav gäller. Ta gärna med den här skriften för att visa vad som gäller!

Fönsterluckor

Fönsterluckor har alltid förekommit i Bonnstan och så ska det också vara fortsättningsvis. Luckorna ska vara av trä med stående spontade och hyvlade brädor. Vid lagning och nytillverkning ska tätvuxen furu med hög kärnandel användas (se sid 10). Brädorna ska vara minst 170 mm breda. Luckorna ska utföras med horisontella infällda (zinkade) kilforma-

de slåar (se skiss). Vid nytillverkning bör ett snickeri anlitas, Skellefteå museum eller Länsstyrelsen kan ge rekommendationer. Nya luckor ska ha linoljebrända portgångjärn. Fönsterluckorna kan vara obehandlade eller strukna med "roslagsmahogny" (se sid 8).

Luckor som sedan länge varit målade ska underhållsmålas med linoljefärg i samma kulör som dörren, dvs. guldocker, brun umbra, kromoxidgrönt eller engelskt rött.

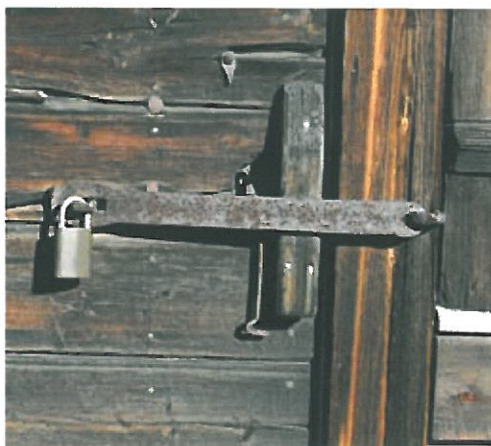
Överstycken och foder

Dörr- och fönsteröverstycken samt dörr- och fönsterfoder ska vara av hyvlad furu med stor kärnandel (se sid 10). De ska ha samma former, profiler och dimensioner som de befintliga på byggnaden eller enligt äldre förebilder i Bonnstan. Dörr- och fönsteröverstycken samt dörr- och fönsterfoder ska generellt inte vara målade. Om de behöver bytas ut ska de alltså inte målas. Dörr- och fönsterfoder som redan är målade, får bättras på med gråvit linoljefärg.

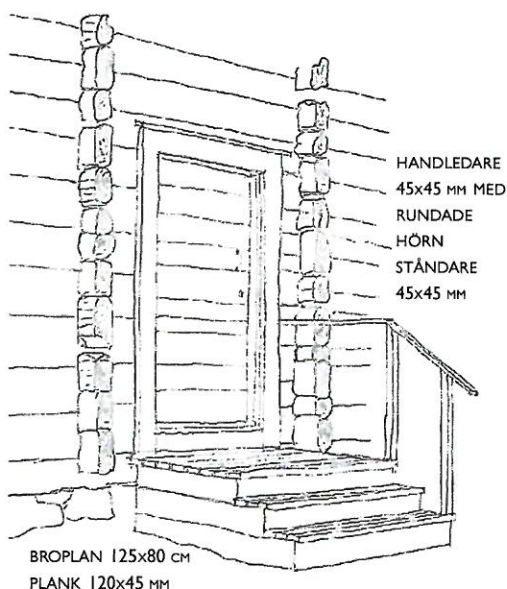

Lås och beslag

Ytterdörrarna kan antingen låsas med hänglås och järnbeslag i varierande längd eller med tillhållarlås med nyckelskylt. Beslag för hänglås, byglar och krampor m.m. ska vara smidda av järn och linoljebrända. Låsbyglar för hänglås ska vara 23-28 cm långa eller gå över hela dörren. Äldre fönster- och dörrbeslag får inte bytas ut och ska återanvändas vid renovering (se vidare under fönster resp. ytterdörrar). Befintliga nyare galvaniserade och fabrikstillverkade beslag ska med tiden bytas ut till smidda. Skellefteå museum och kammarägarföreningen lämnar

uppgifter om leverantörer. Moderna cylindarlås ska med tiden bytas ut till någon av ovanstående låstyper.

12

Broar

Broar ska vara av trä och obehandlade, alternativt strukna med "roslagsmahogny" (se sid 8) och utföras enligt skissen. De ska vara grundlagda på natursten, inte betongsten eller annat sugande material. Lämpliga mått på broplanet utanför dörren är ca 125x80 cm. Större broplan än så

ska undvikas. Sidorna på broarna ska vara täta, men baksidan lämnas öppen för ventilationens skull. Bron ska inte vara bredare än dörr inklusive foderbrädor.

Ursprungligen fanns inga broräcken i Bonnstan och sådana bör om möjligt undvikas. Befintliga broräcken har kommit till under senare tid. Om räcke måste monteras ska det fästas på dörrfodrets sida och överensstämja med skissen. Det får inte vara högre än 80 cm. Räcket tillverkas av hyvlat virke 45x45 mm. Överliggaren görs i samma dimension med avrundade kanter och fästs i dörrfodret.

Broplan och trappsteg ska spikas och vara av gran eller furu i dimension 120x45 mm. Tryckimpregnerat virke får inte förekomma. Nyare broar som inte motsvarar dessa riktlinjer ska på sikt bytas ut.

Befintliga broar av breda flata naturstenar förekommer och kan behållas. Moderna brostenar med flathuggen jämn yta hör dock inte ihop med miljön i Bonnstan och ska bytas ut.

Loftbroarnas plan ska vara max 1 m djupt. Trapporna har av tradition brant lutning och får inte göras flackare. Lutningen varierar beroende på om trappan till loftbron sitter på en gavel eller på en långsida.

Räcken har funnits på loftbroarna under alla tider. I äldre tid var de drygt 80 cm höga. Högre räcken än så förvanskar utseendet

Loftbroar

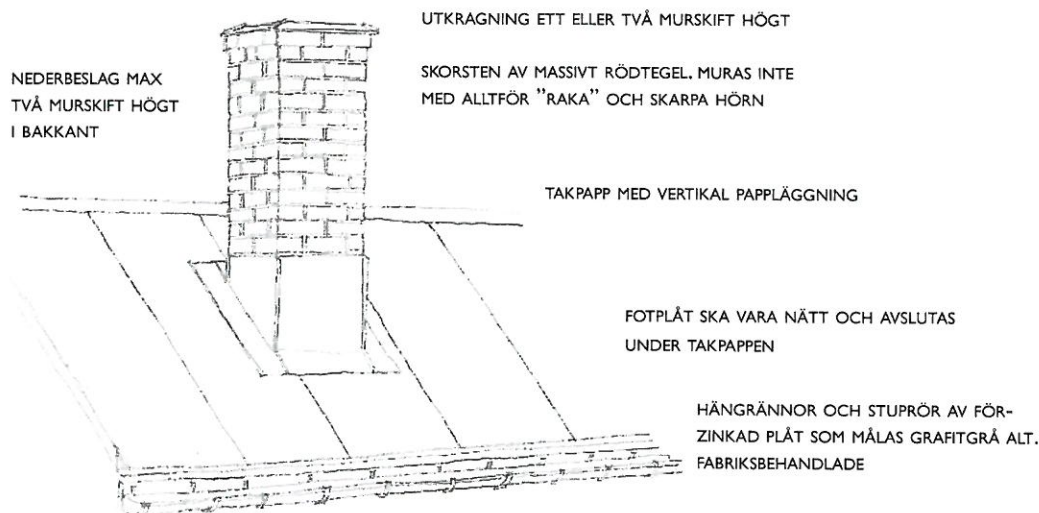
Bonnstan är den enda kyrkstad i Västerbotten där loftbroar förekommer. Det är därför särskilt viktigt att de bevaras och underhålls på rätt sätt. Reparation och underhåll av loftbroar ska utföras enligt nedanstående anvisningar. Att helt byta ut en loftbro eller trappa får dock endast göras efter skriftligt tillstånd från Länsstyrelsen.

Trappor, räcken och loftbroar ska vara av trä och de ska bäras upp av så kallade rotknän. När rotknän är så skadade att de måste bytas ut ska de ersättas med nya rotknän. Loftbroarna får inte bäras upp av stålkonsoleer, och träkonsoleer av standardvirke bör undvikas. Rotknän kan vara svåra att få tag på, men Skellefteå museum och kammarägareföreningen kan ge tips på leverantörer.

Loftbroarna ska vara obehandlade eller strukna med "roslagsmahogny" (se sid 8).

och bör undvikas. Ursprungligen var de nätta och de flesta hade bara horisontella räckesbrädor. Idag är loftbroar med kryssformade räcken dominerande. Sådana har ingen historisk förankring och bör bytas ut med tiden.

Yttertak och takbeläggning

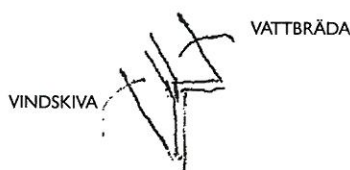
Ursprungligen var taken i Bonnstan belagda med spån. Av brandsäkerhetsskäl bland annat, kan det materialet inte komma ifråga numera. När ett tak är i behov av omläggning ska mörkgrå takpapp med vertikal läggning användas. Detta kan göras med eller utan underliggande ribb. Underlag av råspont ska användas. Papp-tak har en lång tradition i länet och vidmakthåller de gamla spåntakens lätta karaktär och gråa ton.

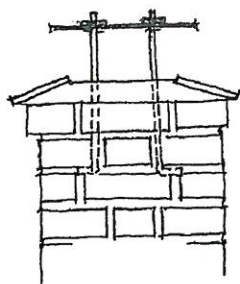
Idag förekommer svartgrå betongtegel av en typ som inte längre säljs, samt pann-plåt. Några tak är också täckta med eternit eller plåtskivor. På sikt bör dessa tak-material ersättas av papp.

Vindskivor och vattbrädor

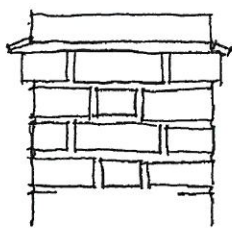
Av funktionella skäl behöver inte papptak vara försedda med vindskivor och vattbrädor, men av estetiska skäl kan vindskivor ändå vara motiverade eftersom de gamla spåntaken i Bonnstan hade sådana.

Vindskivor och eventuella vattbrädor ska vara av trä (ej inklädda med plåt) och obehandlade. Virkesdimensionen ska anpassas till taktäckningsmaterialet och den ska inte vara större än nödvändigt. Inom Bonnstan finns vindskivor som är för dominerande och som på sikt bör bytas ut.

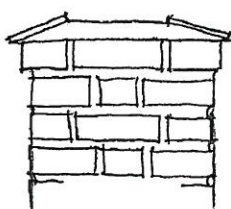
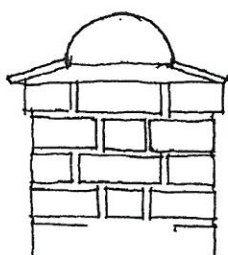

TVÅ ALTERNATIV FÖR RÖKHUVAR. HUVARNA SKA INTE GÖRAS FÖR HÖGA

TVÅ ALTERNATIV FÖR UTFORMNING AV SKORSTENSKRÖN MED AVTÄCKNING AV GALVANISERAD PLÅT. DEN NEDRE VARIANTEN KAN KRAGAS UT MED YTTERLIGARE ETT TEGELSTENSVARV

Skorstenskrön med beslag och rökhuvor

Skorstenar ska vara av rödtegel. De ska inte slamas eller putsas. Utkragning av murkrönet kan göras i två olika varianter enligt skisserna. Skorstenarnas hörn och sidor bör inte vara överdrivet skarpa och raka. I äldre tid var skorstenarna både ojämna och i viss mån även nerkladdade med murbruk. Undvik att använda vattenpass och nytt tegel om skorstenen behövs muras om. Vid reparationer ska i första hand återanvänt tegel användas – blanda med nytt om det inte räcker.

Plåtbeslagning kan göras av galvaniserad plåt som lämnas omålade eller av grafitgrå fabriksbehandlad plåt. Plåtbeslagningen mot taket, nederbeslaget, får inte bli högre än två murskift/tegelstenar ovanför taknivån i den högsta punkten (se skiss sid 14). Nederbeslagets överkant kan alternativt följa takfallets lutning.

För att begränsa skador och förlänga skorstenarnas hållbarhet kan rökhuvor monteras. Dock gäller detta endast under förutsättning att skyddet utförs efter någon av de två enkla former som skisserna visar. De ska fästas med fästbleck som inmuras i fog, inte med så kallade hängslen.

Hel plåtinklädnad av skorstenar får inte förekomma. I Bonnstan finns idag en mängd skorstensbeslag av mindre lämplig utformning. Dessa ska på sikt bytas ut enligt anvisningarna.

Avvattningsanordningar

Hängrännor har tillkommit efter 1960-talet. Det finns inget krav på sådana, men de är bra av tekniska skäl. Hängrännor och stuprör ska vara av plåt, de ska vara försedda med utkastare och avslutas maximalt 20 cm från marken. De ska vara av galvaniserad plåt som målas på plats med linoljefärg i svart kulör, alternativt kan svarta fabriksbehandlade hängrännor och stuprör användas. Dimensionen ska vara högst 87 mm.

Markförhållanden

Marken ska luta från kamrarna så att avrinning sker mot gångvägar. Om regnvatten kan rinna in under kamrarna finns det risk för mögel och svampangrepp. Marken i anslutning till stugorna ska endast bestå av jord och gräs. Buskar eller planteringar invid socklar och entréer liksom betongplattor får inte förekomma. Det är viktigt att vatten från stuprör leds ut från byggnaden. En snedställd flat natursten, ett par brädor som spikas ihop till en vinkel eller en bit hänggränna kan vara användbara lösningar. Plastslangar för vattenavledning får inte användas.

16

Elinstallationer

Elinstallationer har naturligtvis ingen historisk förankring i Bonnstan och ska till varje pris undvikas. I några enstaka fall har el dragits in. Detta innebär en uppenbar brand- och säkerhetsrisk för hela Bonnstan. Ytterligare elinstallationer eller vidarekoppling från befintliga ledningsdragningar får inte göras.

Övrigt

Husfasaderna ska vara rena från sen-tida tillägg. Flaggor, flaggfästen, fästen för blomlådor, antenner, solpaneler etc. får inte förekomma i Bonnstan. Alla nytillskott på utsidan av kamrarna kräver skriftligt tillstånd från Länsstyrelsen.

Mer att läsa:

R. Bergling: Kyrkstaden i övre Norrland. Umeå 1964

R. Bergling: Kyrkstäder i Västerbottens län. Årsboken Västerbotten 1955.

K.A. Fellström: Från kyrkbacken. Andra upplagan. Umeå 1964.

Kyrkstadsliv, Västerbotten 1/1988

I Västerbotten finns Hålla Hus – en informationscentral om byggnadsvård.

Renoveringsarbeten i

Bonnstan kyrkstad ska utföras efter de anvisningar som lämnas där. Informationen som lämnas i denna skrift är mer generell och inte tillräckligt utförlig för praktiskt renoveringsarbete. På webbplatsen www.hallahus.se finns information om bland annat fönsterrenoveringar, virkeskvaliteter, färgtyper m.m. Tryckta hantverksblad med samma information finns också att hämta utan kostnad på Skellefteå museum.

Länsstyrelsen
Västerbotten

För mer information, kontakta

Kammarägarföreningen

• <http://bonnstan.skelleftea.org>

Länsstyrelsen Västerbotten, 901 86 Umeå

090-10 70 00 • www.lansstyrelsen.se/vasterbotten

Skellefteå museum, Box 146, 931 22 Skellefteå

090-73 55 18 • www.skellefteamuseum.se

Skellefteå landsförsamling, Klockarbergsvägen 1 A, 931 44 Skellefteå

0910-78 79 00